

Karosi Bálint 1979-ben született Budapesten. Zenei tanulmányait a XII. kerületi zeneiskolában kezdte zongora, orgona és klarinét szakon. Első orgonatanára Hock Bertalan volt. A Bartók Béla Zeneművészeti Gimnázium elvégzése után 1997-től 2004-ig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen Lehotka Gábor, valamint Pálúr János orgona- és Kovács Béla klarinétosztályában tanult. 1999–2001-ben Svájcban, a genfi Conservatoire „Virtuosité” osztályában Lionel Rogg (orgona) és Thomas Friedli (klarinét) növendéke volt. Itt mindkét hangszerből szolista diplomát szerzett, orgonából kitüntetéssel. 2003 szeptemberétől Magyar Állami Eötvös Ösztöndíjjal az Amerikai Egyesült Államokban tanult James David Christie-nél. Az Oberlin Conservatory (Ohio állam) orgona szakán 2005-ben diplomázott („Artist Diploma”). Ugyanitt 2007-ben megszerezte a „Master of Music” fokozatot historikus előadásból.

Az ifjú művész korábban más versenyeken is kapott díjat. 2000-ben a speyeri nemzetközi orgonaversenyen nyert 3. helyezést. 2001-ben elnyerte a genfi Conservatoire improvizációs nagydíját (Prix Rochette), az essen Carl Maria

von Weber Klarinétverseny 2. díját és Korschenbroich város nemzetközi orgonaversenyének 3. díját. 2002-ben a „Prágai Tavasz” keretében megrendezett nemzetközi klarinétversenyen 2. díjat, a Dublinban tartott nemzetközi orgonaversenyen 1. díjat kapott. Amerikában 2005-ben az Arthur Poister Orgonaversenyen, 2006-ban a miami nemzetközi orgonaversenyen nyert 1. helyezést, majd az American Guild of Organists 2006-os nemzeti versenyén kapott 2. díjat.

Karosi Bálint számos koncertet adott Magyarországon, Svájcban, Németországban, Franciaországban, Írországban, Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban és az USA-ban. Szerepelt neves nemzetközi fesztiválokon, mint például a magadinói orgonafesztiválon Svájcban, vagy a körnöcbányai orgonafesztiválon Szlovákiában. Bostoni egyházzenei állását 2007 óta tölti be.

A lipcsei Bach-versenyen korábban két magyar versenyző is ért el helyezést: Ella István 1972-ben 2. díjat, Elekes Zsuzsanna 1980-ban 1. díjat kapott.

(dip)

Orgonák között Ostfrieslandon

A Németország északnyugati részén fekvő Ostfriesland 2008. április 27. és május 4. között immár nyolcadszor adott otthont a „Krummhörner Orgelfrühling” rendezvényt sorozatnak, melyen április 30-tól lehettem jelen. Krummhörn Ostfriesland keleti részének szarvszerű kitérkedése Hollandia északkeleti része felé. Az „Orgonatavas” résztvevői tíz, többnyire esti hangversenyt hallhattak, emellett napközben mesterkurzusokon gyarapíthatták ismereteiket. Mindehhez a vidék kiválóan restaurált orgonáinak sora állt rendelkezésre.

Az öt mesterkurzus közül azokat, melyeknek passzív résztvevője voltam, részben találmra, részben pedig az ott használt hangszer megismerése végett választottam ki. Luigi Ferdinando Tagliavini egynapos mesterkurzusának a korai itáliai orgonazene, ezen belül első-sorban Girolamo Frescobaldi muzsikája volt a témája. Ehhez az 1659-ben ismeretlen mester által épített uttumi orgona állt rendelkezésre. Meg kell jegyeznem, hogy mindegyik aktív

résztvevő alapos felkészültséggel ült az orgonapadhoz. Tagliavini teljes nyugodtsággal és figyelemmel hallgatta végig az aktív résztvevők által hozott műveket, hagyva, hogy az előadó esetleges kezdeti feszültsége feloldódjék, s hogy játéka során teljesen azonosulni tudjon az előadott művel. Csak ezután elemezte ki az előadás pozitívumait és mondta el javaslatait, kinek-kinek a legjobban megfelelő nyelven: németül, angolul, olaszul, franciául... Varázslatos egyénisége és tanítása olyannyira lenyűgözött, hogy még a kurzus szüneteiben is megfedkeztem az orgona alaposabb szemrevételezéséről. A tanítása nyomán meglevenedő művek még napokig vissza-visszacsengtek a fülemben. Mennyire keveset tudunk mi, magyarok Frescobaldi zenéjéről!

Andreas Liebignek, az 1988-as dublini és odensei nemzetközi orgonaverseny kitüntetése első díjasának két korszát hallgattam végig: az egyiken Bach műveinek interpretációja, a másikon pedig az északnémet barokk művek elő-

adása volt a téma. A német születésű, Norvégia-ban tevékenykedő művész fiatalos lendülettel, szenvedéllyel tartotta kurzusát, a szavak mellett sok-sok interpretációs részlettel illusztrálva elképzeléseit. Kiemelkedő élmény volt végighallgatni, miként teljesedett ki kezei alatt Bruhns egyébként is szenvedélyes muzsikája. (Visszaemlékezve: több évtizeddel ezelőtt Baróti István tanár úrtól a Debreceni Nagytemplom orgonáján tartott koncerten hallottam hasonló felfogásban először a nagy e-moll prelúdium és fúgát.)

Az olasz születésű Matteo Imbruno kurzusának súlyponti témája Sweelinck és tanítványainak orgonazenéje volt. Nem csoda, hiszen ő 1997 óta az amszterdami Oude-Kerk orgonistája, azaz ugyanabban az állásban van, amelyben a XVII. században Jan Pieterszoon Sweelinck volt. Imbruno közvetlen előadói stílusa alighanem mindig nagy hatással van tanítványaira. Az egyik fiatal résztvevő Sweelinck Allein Gott in der Höh sei Ehr visszhangfantáziáját hozta megmérettetésre. S bár úgy tűnt, a művet már első alkalommal kiválóan előadta, Imbruno meglátásai és olykor szinte lényegtelennek tűnő, aprólékos tanácsai nyomán mégis szinte teljesen átalakult e remekmű.

E tudósításban csak röviden számolhatok be a hangversenyekről. Az idei hangversenysorozat „Himmel auf Erden” (A menny a földön) motót kapta. Ezen belül mindegyik koncert más-más jelmondat köré csoportosult, mint például „A mennyek beszélnek”, „Nézd a mennyet az én szememmel!”, „... és a földön béke”, „Krisztus mennybemenetele”, „Röpülj, páva, röpjülj!”, vagy éppen „Ismered az országot, hol a citromfák virágoznak?” Gustav Leonhardt orgonahangversenyét, mely után a közönség hosszan, felállva tapsolt (sajnos ezen későbbi odautazásom miatt még nem tudtam részt venni), még napokkal később is emlegették. A hátralévő koncertek, Michel Bouvard ismert toulouse-i és párizsi orgonista, Luigi Ferdinando Tagliavini, számos magas elismerés és két díszdoktorátus birtokosa, Matteo Imbruno és a Himmlische Cantorey, Andreas Liebig és Maria Nancy orgonahangversenyei mellett különösen nagy élmény volt számomra két magyar előadó, Pál Diana (orgona) és Károly Edit (szoprán) fellépését hallani. Leonhardt ünnepléséhez hasonlóan felállva, többször visszatapsolták a magyar művészeket. Károly Edit hangja még a vasárnapi ünnepi istentiszteleten is felcsendült,

ahol az Emdeni Evangélikus Kórus és az Emdeni Kamarazenekar teljesített szolgálatot.

A rendezvényesorozaton lehetőség nyílt találkozni két neves orgonaeépítővel, Jürgen Ahrenddel és fiával, Hendrik Ahrenddel. Jürgen Ahrend neve restaurálási munkái kapcsán Európa-szerte ismert. Tevékenységének színvonaláról nemcsak az általa megújított észak-német és holland orgonák sora, hanem számos elismerés és egy díszdoktori cím is tanúskodik. Egy ilyen műhelylátogatás kívülállónak és szakembernek egyaránt különleges alkalom. A jól felszerelt üzemben a több száz éves sípoktól a különböző készütségi szintű, új, osztott csúszkás, hordozható orgonákig sok mindent láthattunk. Többek között egy, már kiállítóteremben lévő, itáliai kópiahangszert, melynek meglévő regisztereit a kurzus vezetője, Andreas Liebig szólaltatta meg. Természetesen a szakember ennél sokkal többet is lát: a szokásos felszerelési tárgyakon túlmenően olyan különleges eszközöket, amelyek megkönnyítik az orgonaeépítő munkáját, síprestaurlási módszereket, alkatrész-restaurlásokat, rekonstrukciókat, technikai fogásokat, ötleteket s néha még talán titkokat is.

A mesterkurzusok — talán említenem sem kellene — többnyire historikus hangszereken folytak. Ezek mellett más orgonákat is fölkerestem.

Szálláshelyem, Jennelt település templomában ma Johann Friedrich Constabel 1738-ban készült, 8 regiszteres, függesztett pedálos hangszer szolgál. 1970-ben restaurálta az Ahrend & Brunzema cég. A gyertyafényes éjszakai koncerten e Werskmeister III. hangolású kis orgona Weckmanntól Brahmsen át Messiaenig stílusban és hangszínében széles skálán bizonyította, hogy nemcsak a barokk zenében állja meg a helyét.

A szomszéd faluba, Uttumba, a Tagliavini-mesterkurzus színhelyére az ismeretlen orgonaeépítő rövid mélyoktávós, pedál nélküli hangszer készített (I/9) 1660 körül. A groningeni orgonaeépítésre jellemző külsejű, szárnyas ajtókkal ellátott szekrényben még XVI. századi sípok is fellelhetők. A régi regiszterek felhasználásával 1957-ben restaurálta az Ahrend & Brunzema-páros. Minden regiszterét élmény volt hallgatni.

A környék legrégebbi orgonája Rysumban található. Az ódon hangszer késő gótikus homlokzata 1457-ből származik, önfóliázással borított homlokzati ólomspíjai eredetiek. Az orgonában egyébként egy 1513-as bejegyzés utal átépítésére.

A hétregiszteres, pedál nélküli, szárnyas ajtókkal felszerelt orgona most, restaurálás előtt is olyannyira jó állapotban volt, hogy az Imbruno-mesterkurzus egyik színhelyéül is megfelelt, pedig hangterjedelme csak CDEFGA-g2, a2, azaz mindössze 41 hang!

A westerhuseni, szárnyas ajtókkal ellátott orgonát (I/7 P) 1642–43 között építette Jost Sieburg, felhasználva az 1500 körüli évekből származó korábbi orgona sípjait is. 1955-ben restaurálta az Ahrend & Brunzema-cég: ez akkor még úttörő munkának számított. Az orgona —köszönhetően a rendszeres karbantartásnak— ma is kiváló állapotban van. Bárcsak legalább ilyenekké válhatnának hazai történeti orgonáink!

Rendkívüli hangsínválasztékot kínál a Pilsom református templomában 1694-ben épült, kétmanuális Grotian-hangszer 16 regiszterével, manuáljának 45 hangos és függesztett pedáljának 24 hangos (CDE-d1) hangterjedelmével. Jürgen Ahrend ezt a hangszeret 1991-ben restaurálta. Hangja 65 mm-es szélnyomás mellett is tökéletesen betölti a nagy templomteret. Az orgona egyébként elő lett készítve egy önálló, háromregiszteres pedálmű beépítésére, így a jelenlegi pedálklaviatúrán a Fis és Gis billentyűk is megtalálhatók.

A groothuseni és hagei orgonák (1798–1801 II/19 P; 1776–83 II/22 P) már kromatikus billentyűzetű, restaurált, nagyobb hangszer. Bár mindkét restaurálás sok érdekességgel és tanulsággal szolgált, hangjuk mégsem hagyott olyan mély nyomot, mint az előző hangszerké.

Ismét nagy élmény volt azonban megismerni az osteeli (1567/1619, II/13 fP), a marienhafei (1710–13, II/20 fP) és nordeni (1567/1618/1686–92, III/46 P) orgonákat. Mindhárom Jürgen Ahrend restaurálta, s mindhárom hangszer valamilyen szempontból különleges. Az osteeli orgona (ld. *ábra*) Ostfriesland legrégebbi restaurált hangszere. Az 1995-ös restauráláskor visszaállították reneszánsz megjelenését, szárnyas ajtóival és ötrészes homlokzatával. Az 1700-as évek elején készült marienhafei orgonát az „Ost-

friesland legteljesebb barokk orgonája” névvel illetik, nemcsak pazarul díszített szekrénye, hanem 18 eredeti sípsorának hangja miatt is, annak ellenére, hogy csak függesztett pedállal rendelkezik. A nordeni Ludgerikirche Schnitger-orgonája viszont Ostfriesland legnagyobb hangszere. Noha négy manuálműve van, azok csak három manuálról játszhatók, így két mű között egy zár-szeleppel lehet váltani. Ennek az az oka, hogy amikor az Oberpositívtól 1691-ben Arp Schnitgertől megrendelték, egy negyedik manuál beépítése már nem volt lehetséges.

A felkeresett ostfrieslandi orgonák legfontosabb jellemzői:

- a hangszernek többnyire rövid mélyoktávosak;
- az orgonák jó részét csak függesztett pedállal látták el;
- minden orgonának van nyelvregisztere, néha osztott csúszkával (B/D);
- általános gyakorlat, hogy a fődött sípok (beleértve a csöves fődötteket is) sapkáit mindig leforrasztották, s nagy oldalszakállal hangolták őket;
- leggyakrabban középhangos, ill. módosított középhangos hangolást alkalmaztak, két esetben jól temperált, két esetben pedig egyenletes hangolást, ebből az egyik bizonyítottan eredetileg is az volt;
- szélnyomásuk 64–78 mmWS közötti, csupán egy esetben 86 mm;
- hangmagasságuk általában fél hanggal magasabb a mai normál hangolásnál;
- homlokzati sípjai gyakran ólomból készültek, ónfóliával bevonva;
- sérült, felhasított belső ólom-, esetleg ónsípjak végét a restauráláskor levágták, s ráforrasztott gyűrűvel egészítették ki a hiányt;
- minden hangszerben a lehető legvégsőkig ragaszkodtak az eredeti sípok, alkatrészek, s amennyire lehet, az intonálás megtartásához;
- az orgonaház külsejét is mindig teljesen restaurálták.

Kormos Gyula

Az oosteli orgona (1567/1619, II/13 fP)